

Обставини справи

Заявник у цій справі скаржився на те, що зазнав дискримінації з боку персоналу школи, яку він відвідував, що полягала у менш прихильному до нього ставленні з причин його особливих освітніх потреб та нездатності забезпечити йому належний рівень освіти. У своїх скаргах заявник посилався, серед іншого, на статтю 14 Конвенції та статтю 2 Першого протоколу до Конвенції.

Заявник народився у 2004 році та проживав у місті Софія. Він скаржився, що був підданий дискримінації з боку директорки школи та його вчителя впродовж перших двох років у початковій школі з 2011 до 2013 року. У зв'язку з цим він, по-перше, скаржився, що вони переслідували його та ставились до нього непрофесійно, і, по-друге, що вони не змогли організувати його навчання у такий спосіб, аби це відповідало його особливим освітнім потребам. Він перервав навчання в цьому закладі в другому семестрі другого навчального року та здобув початкову освіту в іншій загальноосвітній школі.

Комісія з питань захисту від дискримінації та національні адміністративні суди відмовили в задоволенні вимог заявника.

Посилаючись на статтю 14 Конвенції (заборона дискримінації) заявник стверджував, що персонал в його першій початковій школі переслідував його та ставився до нього так само, як до учнів без розладів, оскільки вони припускали, що його поведінка була наслідком відсутності належного виховання. Він скаржився, що школа не адаптувала його навчання до його особливих освітніх потреб.

Оцінка Суду

Стаття 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції

а) Загальні принципи

Дискримінація за ознакою інвалідності, яка підпадає під категорію «інший статус», може полягати не лише в менш прихильному ставленні з огляду на інвалідність без розумного та об'єктивного виправдання, але й у незабезпеченні «розумної адаптації» для людини з інвалідністю.

Поняття «розумна адаптація» в цьому контексті слід розуміти в значенні, закріпленому в статті 2 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю, у світлі якої слід читати статтю 14 Конвенції у разі застосування в цій сфері. Крім того, в освітній сфері «розумна адаптація» може мати різні матеріальні чи нематеріальні форми, наприклад, підготовка вчителів, адаптація навчальної програми або створення належних умов з огляду на інвалідність. Однак у цій справі Суд не мав визначати ключові умови, оскільки національні органи влади мають для цього більш сприятливі умови. Проте наголошувалось, що органи влади мали проявляти належну увагу до рішень, які вони ухвалювали щодо відповідних питань.

Врешті-решт, Суд підкреслив, що інвалідність може полягати або бути результатом не лише фізичного, а й психічного або поведінкового порушення.

а) Застосування цих принципів

Під час розгляду справи Суд обмежився дослідженням певних інцидентів, на які посилався заявник, що сталися у період перших двох років навчання в початковій школі. Крім того, хоча його аналіз переважно ґрунтувався на висновках національних органів, він не міг покладатись виключно на них, оскільки загальний характер викладу певних частин рішень національних органів, особливо рішень Комісії, ускладнював встановлення усіх відповідних обставин.

(і) Чи було ставлення до заявника невинуватим менш прихильним ніж до інших з огляду на його інвалідність?

Стверджуваною підставою для розмежування була інвалідність, пов'язана з гіперкінетичним розладом та порушенням навчальних навичок заявника. Суд виходив з того, що заявник перебував у відносно схожій ситуації з учнями його школи, які не мали вад, що спричиняли б порушення поведінки, і що до нього ставились інакше, ніж до них в аналогічних випадках. Тому головне питання полягало в тому, чи існувало у кожному з таких випадків об'єктивне та розумне виправдання тому, як вчитель та директорка школи ставилися до заявника. Було очевидним те, що поведінка заявника в школі та пов'язані з цим інциденти, особливо з однокласниками, викликали низку реакцій з боку його вчителя та директорки. Суд, серед іншого, звернув увагу на те, що вчитель і директорка були повідомлені про точний характер розладів заявника лише тоді, коли він почав навчатися у другому класі.

Розглянувши інциденти почергово та в хронологічному порядку, за наявних доказів Суд не зміг дійти висновку, що в кожному випадку у директорки чи вчителя не було об'єктивного та розумного виправдання для того, щоб діяти так, як вони діяли. Не можна стверджувати, що їхні дії були невинуватими, нерозумними чи непропорційними. Вони охоплювали:

- Скликання за їхньою ініціативою засідання шкільної комісії з питань запобігання антисоціальній поведінці. Це була спроба довести їхнє занепокоєння щодо поведінки заявника до відома його батьків та спроба пошуку способу впоратися з цією поведінкою з їхньою допомогою. Як наслідок, це не призвело до конкретних дій щодо заявника.

- Реакція директорки на насильницькі інциденти між заявником та іншими учнями та на скарги його матері щодо цих інцидентів. Ці питання також були досліджені директоркою або її заступником.

- Застосоване до заявника дисциплінарне стягнення, зумовлене значною кількістю випадків неналежної поведінки в класі, зокрема проявами агресії щодо інших учнів та вчителів, якому, очевидно, передували постійні неформальні спроби впоратися з його поведінкою. Воно було відносно м'яким: звичайне попередження заявника про те, що його переведуть до іншої школи, яке було відкладено до початку

наступного навчального року, а потім скасовано без відчутних наслідків для нього після встановлення діагнозу. Санкція також не може розглядатися як автоматичне та негнучке застосування шкільних дисциплінарних правил і політик без урахування можливості того, що деструктивна поведінка заявника могла бути результатом його розладу, а не свідомого вибору з його боку.

- Численні догани від вчителя у зв'язку з його поведінкою та видалення його із класу, щоб він не зривав навчальний процес. У зв'язку з цим та з огляду, зокрема, на висновки, зроблені в рамках національного антидискримінаційного провадження, Суд також не був переконаний, що директорка цькувала або переслідувала його через інвалідність або пов'язану з цим поведінку.

- Реакція директорки на інцидент, коли заявник отримав ляпаса від одного з його вчителів. Суд мав можливість зауважити, хоча й у різних контекстах, що ляпас по обличчю, нанесений особою, яка наділена повноваженнями здійснювати контроль над іншою особою – навіть якщо це був імпульсивний вчинок, здійснений у відповідь на ставлення, сприйняте як неповажне, – був невинуватим, порушував людську гідність та суперечив статті 3 Конвенції, особливо якщо він спрямований проти неповнолітньої особи. Крім того, згідно зі статтею 8 Конвенції національні органи влади повинні вживати заходи для забезпечення нульової толерантності до будь-якого насильства чи жорстокого поводження в навчальних закладах. Однак директорка негайно розслідувала це питання після скарги батьків і застосувала до вчителя дисциплінарне стягнення. З огляду на відсутність більш детальної інформації про обставини інциденту та причини, чому директорка застосувала догану, а не вжила суворіших заходів, Суд не міг стверджувати, що ця санкція була невинуватим м'якою і, таким чином, вказувала на дискримінацію. Також не було доказів того, що заявник або його батьки звертались з вимогами до конкретного вчителя чи школи про відшкодування шкоди у зв'язку з ляпасом.

- Рішення директорки дозволити заявнику перервати навчання в другому семестрі другого класу. Рішення ґрунтувалося на конкретному зверненні його батьків і отриманих ними медичних рекомендаціях. Тоді заявник мав змогу заново розпочати навчання в другому класі в іншій школі.

(ii) Чи було запроваджено «розумну адаптацію» щодо заявника?

Незважаючи на те, що директорка і вчитель заявника були повідомлені про точний характер розладів заявника лише в жовтні 2012 року, коли він почав навчатися у другому класі (див. пункт 24 цього рішення), вони знали, що у нього були проблеми з поведінкою і, отже, він зіткнеться з труднощами в навчанні у школі ще до того, як він почав її відвідувати, оскільки у звіті, складеному педагогічним радником школи у вересні 2011 року, було зазначено, що звичайний іспит на здібності, який заявник проходив у березні 2011 року в присутності свого батька, показав, що готовність заявника до навчання в школі була на межі. У нього, зокрема, були проблеми з поведінкою та когнітивні дисфункції, які могли ускладнити процес навчання та адаптації в школі.

На цьому етапі вони вже зробили кроки, спрямовані на вирішення цих проблем, що дозволили заявнику та його батькам проконтролювати його поведінку та отримати ефективну освіту. Здавалося, що на той час точна природа його розладів і конкретні кроки, які необхідно було здійснити задля їх усунення, не були повністю очевидні ні для школи, ні для його батьків; це стало зрозуміло лише на початку його другого року навчання після того, як його оглянули спеціалісти дитячої психіатричної клініки.

З огляду на акумулювання проблем у поведінці заявника, під час другого семестру першого року навчання директорка і його вчитель вдалися до більш формальних заходів, а саме таких як скликання засідань шкільної комісії з питань запобігання антисоціальній поведінці та засідань педагогічної ради школи. Однак не вбачається, що на цих зустрічах вони зайняли безкомпромісну позицію, а навпаки, з'ясувалось, що метою зустрічей, як і вищезгаданого дисциплінарного стягнення, накладеного на заявника, було не стільки покарати його, скільки скерувати його поведінку в позитивне русло за допомогою його батьків.

Протягом місяця після того, як було повідомлено про діагноз заявника та сертифікацію його особливих освітніх потреб, директорка вжила заходів, щоб їх забезпечити: вона запропонувала проект індивідуального навчального плану, збрала команду для розробки такого плану та забезпечила індивідуальні заняття з учителем. Вона не наполягала на індивідуальних уроках, а рішення про їхнє проведення було відхилене його батьками. Її відмова в задоволенні їхнього прохання перевести його до іншого класу ґрунтувалась на політиці школи, яка передбачає наявність лише однієї дитини з особливими освітніми потребами в класі, а також на рекомендаціях про те, що складна поведінка заявника залишатиметься незмінною в шкільному середовищі незалежно від особистості його вчителя і його однокласників. Така делікатна та надзвичайно специфічна оцінка належала до сфери розсуду шкільної влади.

Заходи, вжиті директоркою, на жаль, не вирішили поведінкових проблем заявника, і його батьки, отримавши медичну консультацію, вирішили перервати його навчання у другому семестрі другого року навчання. Ці труднощі були певною мірою спричинені батьками заявника, які, опираючись заходам, запропонованим школою, і наполягаючи на тому, що всі проблеми виникли виключно через ставлення директорки, вчителя заявника, шкільного персоналу загалом та інших учнів, поставили під загрозу стосунки між зацікавленими сторонами.

Підсумовуючи, не можна стверджувати, що директорка і вчитель заявника ігнорували його інвалідність та його особливі потреби; виявилось, що вони вжили ряд розумних заходів щодо адаптації заявника. Характер вад заявника зумовлював поведінку, яка мала негайний негативний вплив на безпеку та благополуччя інших учнів і на можливість надання їм ефективної освіти. Розробляючи підходи для пристосування до цих вад, вчитель і директорка заявника зіткнулись із питанням дотримання балансування між його інтересами та інтересами його однокласників. Стаття 14 Конвенції вимагала розумної адаптації, а не вжиття всіх можливих заходів,

аби пом'якшити розбіжності, зумовлені чиєюсь інвалідністю, незалежно від витрат чи практичних аспектів.

Висновок

Відсутність порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції (право на освіту).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 квітня 2023 року й набуло статусу остаточного 11 липня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.